

Cecilia Samartin

Salvadoreña

Roman

Oversatt av Bente Klinge, MNO

 juritzen forlag

Cecilia Samartin

Señor Peregrino 2006
Drømmehjerte 2008

VIGIL

Copyright © 2009 by Cecilia Samartin
Norwegian translation rights by arrangement with
John Hawkins & Associates, Inc., New York, USA

Norsk utgave © juritzen forlag as 2009, Oslo
www.juritzen.no

Materialet er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling, som utskrift og annen kopiering, bare tillatt når det er hjemlet i lov (kopiering til privat bruk, sitat o.l.) eller etter avtale med Kopinor. (www.kopinor.no) Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatnings- og straffansvar.

Omslagsdesign: Trygve Skogrand / Passion&Prose
Illustrasjon: Sarah Perkins

Satt i Sabon 10,4/14,4 av Passion&Prose

Papir: Holmen Book Cream 80 gt 144 my
Printed in Sweden
ScandBook AB, Falun 2009

ISBN 978-82-8205-043-2

Det er ofte slik at de som bruker sin tid på å bringe lys til andre, blir værende i mørket selv.

Mor Teresa

Til mine barn i ånden
Sarah, Matthew, Jack, Lucy,
Caroline, Catherine og Holden

1

Mens solen steg, holdt Ana utkikk etter doktor Farrells bil fra vinduet i andre etasje. En oransje glød hadde begynt å bre seg over himmelen, og de skyggeaktige formene som for bare noen øyeblikk siden så ut som nifse vesener på sprang til å angripe, ble forvandlet til hagens harmløse busker og trær. Etter som alt ble gjennomtrukket av et mykt, sølvaktig lys, ventet Ana på at den mystiske fornemmelsen av håp skulle smyge seg inn i sjelen, slik den alltid gjorde når hun så soloppgangen. Men denne morgenen forble kulden hun følte, uberørt. I stedet for å motta den nye dagen som en gave følte hun det som om hun var blitt frarøvet det som var blitt mest dyrebart for henne – tid.

Like etter traff lyset fra doktor Farrells frontlykter porten, og Ana skyndte seg ned trappen så hun kunne åpne døren før han ringte på. Hun ville hindre den dype, melankolske tonen i å gjalle gjennom huset så tidlig, men hun greide ikke å stagge verkingen i magen. Den eneste måten hun kunne dempe skrekken på, var ved nok en gang å minne seg selv om hvilke mirakler moderne legevitenskap var i stand til å utrette. Leger kunne sy på avrevne lemmer og transplantere organer fra én kropp til en annen, og, hvis sykdommen ble oppdaget tidlig nok, kunne de til og med kurere kreft. Når hun tenkte på det på den måten, virket det fullstendig rasjonelt at hun

bevarte håpet. Kanskje grunnen til at doktor Farrell kom innom så tidlig, var at han gjerne ville fortelle henne om en ny behandling han hadde hørt om og ville iverksette straks. Men da Ana åpnet døren og merket seg det resignerte blikket, de lutende skuldrene og munnens dalende kurve, visste hun at de endelig hadde kommet til veis ende.

For et par måneder siden ville denne åpenbaringen ha vært et fullstendig sjokk for alle som kjente hennes elskede. Han hadde alltid vært robust, og i all hemmelighet forestilte Ana seg at han var velsignet med overmenneskelige krefter som gjorde ham immun mot de trivielle plagene som vederfares alminnelig dødelige. Men dette var en fattig trøst da hun hørte hva doktor Farrell hadde å si.

Hun nikket taust da han fortalte henne om resultatet av de siste prøvene etter forrige runde med cellegift. Behandlingen hadde ikke hatt den virkningen de håpet på, og de hadde funnet en ny svulst nederst på Adams ryggstøtte. Den hadde begynt å trenge inn i hoftebena, og om ikke lenge ville han bli lam og miste kontrollen over de mest grunnleggende kroppslige funksjoner. Doktor Farrells øyne ble slørete bak de tykke brilleglassene da han forklarte at innsatsen nå burde konsentreres om å gjøre det så behagelig og smertefritt for Adam som mulig, og at Ana også måtte sørge for sitt eget velbefinnende.

”Disse siste dagene er alltid de tyngste for omsorgspersonene,” sa han. Det var det han kalte henne, men hun ble ikke fornærmet, for hun forsto at doktor Farrell grep til yrkessjargongen for å holde følelsene sine i sjakk. Han hadde vært en av Adams eldste og nærmeste venner.

Ana vaklet litt der hun sto, og doktor Farrell grep henne om skuldrene for å støtte henne. ”Går det bra?” spurte han.

”Ja, alt i orden,” svarte Ana.

”Det ser ikke sånn ut. Du har gått ned i vekt.”

”Ikke så mye,” svarte Ana og forsøkte å slå det bort.

”Du kan ikke tillate deg å bli syk nå, Ana. Etter at jeg har dratt, vil jeg du skal legge deg og hvile. Du ser ut som om du ikke har sovet på flere dager.” Selv om hun var over førti og det korte, mørke håret hadde striper av sølv, virket hun akkurat da like sårbar som et bortkommet barn.

”Jeg skal gjøre det,” svarte hun lavt.

”Har du snakket med barna i det siste?”

”Jeg snakket med Jessie i går. Hun skulle komme i dag.”

”Og Teddy?”

Ana senket blikket, ute av stand til å skjule sin skam.

”Jeg skal ringe ham,” sa han. ”Jeg skal sette av tid nå i formiddag.”

Ana så opp, nok en gang fokusert og klar i blikket. ”Fortell ham at faren hans trenger å se ham nå, mer enn noensinne.”

”Jeg skal gjøre det,” sa doktor Farrell og kastet et blick på klokken. ”Jeg avtalte med sykepleieren at hun skulle kikke innom i ettermiddag, men jeg kommer tilbake i morgen tidlig. Jeg har ikke kontortid i morgen, så da kan jeg bli her litt lenger.” Han klemte skulderen hennes med faderlig ømhet. ”Faktisk vil jeg du skal spise noe først, før du legger deg. Kan du gjøre det for meg?”

Tanken på mat fikk det til å vende seg i Anas mage. Siden Adam hadde sluttet å ta til seg mat, hadde ikke hun greid å spise heller, og når cellegiftkurene fikk ham til å kaste opp, kjente hun trang til å gjøre det samme. Uansett forsikret hun doktor Farrell at hun ville spise noe med det samme, og så ventet hun med å gå inn til bilen hans kjørte ut av porten.

Så utmattet som hun var, måtte hun mobilisere alle sine krefter for å komme seg opp trappen – de samme trinnene som hun spratt nedover for noen øyeblikk siden, da hun trodde det

fremdeles kunne være håp. Nå var hun redd hun ville dratte ned hele trappen om hun ikke konsentrerte seg. Et par ganger sviktet bena, og det virket som om hun aldri ville nå toppen. Hvert skritt minnet henne på alt hun hadde å gjøre, alt hun måtte forberede.

Da hun kom til det øverste trinnet, så hun seg forvirret rundt, som om hun ikke hadde tilbrakt de siste tjue årene i dette huset. Hvis noen hadde spurt henne hvor hun var eller til og med hva hun het, ville hun hatt problemer med å vite hva hun skulle svare.

Hun grep fast om rekkverket og kikket nedover den lange gangen. Den buktet seg foran henne som en uendelig slange, og det var så mange dører å velge blant, men likevel greide hun å finne den som Adam sov bak. Med små, innøvde bevegelser gikk hun inn i rommet, og sykeværelsets innestengte luft fikk henne til å komme til seg selv igjen.

Hun gikk bort til sengen og kikket ned på ham. Der han lå blant så mange puter og tepper, virket han ubegripelig liten og skjør, mer som en nyfødt som skulle begynne livet enn en mann på gravens rand. De kom da helt sikkert til å få mer tid sammen. Kanskje til og med mer enn doktor Farrell trodde.

Inspirert av denne trøsterike tanken glattet Ana på teppene. Hun ryddet i samlingen med tabletter på nattbordet, og så strøk hun hånden lett over sin elskedes panne. Øyenlokkene hans bevret svakt for å fortelle henne at han var klar over at hun var der, og da smilte hun.

Ana satte seg forsiktig i stolen ved siden av sengen og foldet hendene i fanget. Hun lukket øynene, og leppene begynte å bevege seg i stille bønn. Da solen begynte å strømme inn gjennom vinduet, fikk varmen pinen til å slippe taket, men så husket hun hva doktor Farrell nettopp hadde sagt, og verken

i magen vendte tilbake. Hun prøvde å betvinge den med bønn, men den banket og skrek og skapte en så fæl oppstandelse inne i henne at den overdøvet den metodiske messingen så håpløsheten fikk overtaket igjen. Uten sin naturlige optimisme til å løfte humøret sank hun dypt inn i seg selv til et dystert og altfor velkjent sted.

”Jeg vil ikke bli forlatt igjen,” mumlet hun. ”Vær så snill, jeg har ikke lyst til å leve uten ham.”

En røst som kjempet for å bli hørt over hennes sjelekvaler, svarte henne, men senere måtte hun spørre seg om hun kanskje hadde drømt. ”Du må se tilbake på hvor du har vært for å vite hvor du skal,” sa den.

”Hva gjør det for forskjell? Fortiden forandrer ikke nået eller fremtiden.”

Hun ventet på et svar, og da det ikke kom, bredte den dødelige stillheten seg over henne og stjal pusten fra henne, litt etter litt. Etter en stund åpnet hun øynene og prøvde å klarne tankene og roe hjertet for å forberede seg på denne adskillelsen som hun var redd hun ikke hadde styrke nok til å holde ut. Men svak som hun var, kunne hun ikke motstå oppfordringen om å ”se tilbake”, og med nyvunnet overbevisning grep hun seg i å dytte på og nappe i denne stakkarslige lille smulen med tid hun ennå hadde. Kanskje ville hun klare å strekke den ut over dens grenser til den ble frynsete og revnet langs sømmen av hennes forstand. Da ville hun veve den sammen igjen, tråd for dyrebar tråd, for å skape en ny forståelse av seg selv og livet sitt.

Kroppen hennes smeltet ned i stolen, og ansiktet slaknet. ”Hva annet kan jeg gjøre enn å minnes?” mumlet hun. Lyden av Anas stemme fikk Adam til å snu hodet en anelse mot henne, men hun var for oppslukt av minnene til å legge merke til det.

”Du stiller for mange spørsmål, *mija*,” sa mama og kikket opp fra sytøyet med kritisk blikk.

”Jeg vil bare vite hvordan han var. Var han liten eller høy? Hvilken farge hadde han på øynene?”

”Faren din er ikke en mann som er verd å huske. Jo mindre du vet om ham, dess bedre,” lød det bryske svaret.

Men ofte når hun følte seg som mest frustrert over livet, ga mama etter og fortalte om ham. Da de få hønene vi hadde i bakgården ble stjålet og vi var uten kjøtt eller egg i månedsvis, ble han overøst med forakt. Og da hun knuste fingeren mens hun reparerte taket i et spesielt kraftig uvær, strømmet navnet hans sammen med et assortiment fargerike beskrivelser ut av munnen hennes for hvert hammerslag, fylte henne med kraft og minnet oss begge på at vi ikke skulle la oss knekke av hans fravær. De gangene var jeg tvert imot takknemlig for at vi ikke hadde en ”fæl, doven drukkenbolt som verken kunne finne arbeid om dagen eller veien hjem om kvelden”, å slites med.

Etter at moren min hadde roet seg, pleide hun å bebreide seg selv, samtidig som hun beklaget seg over min fars utallige brister. ”Jeg var den største tåpen, som trodde at en manns søte ord og kjærtegn noen gang kunne glatte over livets harde realiteter.”

I landsbyen hvor vi bodde, var det verken strøm eller innlagt vann, og da regntiden kom, hendte det ikke sjelden at flere hytter ble skylt vekk i en strøm av muddervann. I flere uker etterpå pleide barna å finkjemme elvebredden på jakt etter klær og steintøy som de kunne bytte mot noen mynter hvis de var heldige. I vår verden var harde realiteter like alminnelige som mygg en varm og fuktig kveld, og det var utenkelig å forestille seg livet uten mygg.

Moren min var ikke alene om sin skjebne. Mange av kvinnene i landsbyen vår hadde blitt forlatt av mennene sine og måtte

oppdra barna på egen hånd. Og det var lite håp for dem som greide å holde ektemennene under sitt tak litt lenger enn de andre.

”Det er bare et tidsspørsmål før din tía Juana oppdager at Carlos ikke skjuler seg i fjellene for å komme seg unna Nasjonalgarden. Han har en annen kvinne, og dertil en hel familie,” sa moren min. ”Og da vil hun få vite det jeg innså det øyeblikket jeg møtte ham.”

”Hva er det, mama?”

”At han er en smilende kjeltring som aldri kommer til å forandre seg,” svarte hun med et avfeiende skuldertrekk.

”Har du faktisk sett ham sammen med den andre kvinnen?” spurte jeg.

”Nei, men jeg skjønner det av måten han betrakter enhver kvinne som krysser hans veier, på. Og hvis jeg var blind, ville jeg ha kunnet lukte det på ham.” De mørke øynene hennes brant med en indre glød. ”Noen ganger skulle jeg ønske jeg ikke så like mye som jeg gjør.”

Mama hadde forutsagt for mange ulykker til at jeg tvilte på henne. Hun var en praktisk anlagt mystiker som var i stand til å vurdere situasjoner og på noen sekunder forstå det som andre trengte uker, måneder eller til og med år på å erkjenne. I motsetning til mange av de kvinnene som hadde lidd samme skjebne som henne, hadde hun lært av sine feil og funnet ut hvordan hun kunne omgjøre sine sjelekvaler til visdom – en visdom som hun gang på gang anvendte på sitt eget liv.

”Hvorfor vil du ikke hilse på mannen fra byen som smiler til deg, mama? Tror du ikke det ville bli fint å gifte seg med en rik og kjekk mann?”

Mama overveide dette et øyeblikk. ”Noen ganger tenker jeg at det ville vært fint, men ...” Hun smekket med tungen slik hun gjorde når hun husjet hønene ut av huset. ”Sannheten

er at du er mer enn nok hodepine for meg,” sa hun med et ertelystent smil.

Et kontinuerlig drama utspilte seg rundt oss og bekreftet mamas klarsynte oppfatning av den menneskelige tilstand. I tillegg ga den oss en slags simpel underholdning. Jeg husker spesielt en gang jeg på vei hjem fra markedet så vår nabo Dolores kaste seg for føttene til mannen sin. Han hadde vært i fjellene og gjemt seg for Nasjonalgarden ganske lenge, og det var viden kjent at hun i hans fravær hadde tjent litt ekstra på å lage mat til og vaske for den samme rike mannen som alltid smilte til mama. Det var også viden kjent at mannen til Dolores var svært sjalu, slik at bare tanken på at kona hans befant seg i en annen manns hus, ville drive ham fra vettet.

Hun lå altså fremfor ham og hulket mens han rynket pannen som om skoene hans var blitt vætt av en urinerende hund. Jeg var redd han skulle sparke henne i ansiktet, men i stedet beordret han henne inn i huset igjen, og hun pilte inn med en gang, takknemlig, lot det til, over at han ikke hadde slått henne. Så tok han macheten ut av beltet og begynte å kaste den mot et tre i nærheten, om og om igjen, og hver gang traff han målet sitt med skremmende nøyaktighet.

Mama nikket da hun lyttet til min oppkavede gjenfortelling av det jeg nettopp hadde sett og hørt. ”Tror du han har tenkt å hakke henne i biter med macheten sin?” spurte jeg skrekkslagen.

”Nei,” svarte mama. ”Hun vil miste livet litt etter litt, ikke med ett slag.”

Jeg var ikke sikker på hva hun mente med dette, men et par dager senere så vi Dolores på markedet, og begge øynene var omkranset av de mest spektakulære fiolett- og blåtoner jeg noen gang hadde sett. Øynene var så hovne at det var

et under at hun kunne se paprikaene hun hev ned i kurven sin, som jeg la merke til var full av grønnsaker og dessuten en nyslaktet kylling. Etter å ha gitt henne grundig juling, hadde mannen tydeligvis tillatt henne å bruke de pengene hun hadde tjent.

”Du skjønner,” hvisket mama, lei seg på Dolores’ vegne, men allikevel fornøyd med at hun hadde kommet med nok en nøyaktig spådom. ”Hvis Dolores vil fortsette å arbeide for den rike mannen, vil hun måtte betale med blåmerker og brukne ben. Og en dag, når det ikke er flere ben igjen å brette, eller øyne å gi blåveiser, vil han drepe henne én gang for alle.”

”Det er fryktelig, mama. Vi bør advare henne så hun kan komme unna ham nå før det blir for sent.”

Mama ristet på hodet. ”Det nytter ikke, *mija*. Se på henne. Hun er glad for å ha en full kurv i dag, og for at mannen er hjemme. Hun kan ikke se lenger enn til det.”

Det var først etter at dagens dont var over og vi lå i hengekøylene og hørte på nattens lyder; romsteringen og gryntene til dyrene som levde i jungelen like ved, at mor tillot seg en romantisk tanke eller to, en tanke fullstendig blottet for praktisk visdom. Slike kvelder hvisket hun til meg med en drømmende stemme full av muligheter: ”Tenk deg, *mija*. Tenk deg at vi driver på en liten båt midt ute på havet langt herfra, og at millioner av stjerner blinker over oss, og at nøyaktig like mange fargerike fisker svømmer under oss.” Eller: ”Tenk deg, *mija*. La oss forestille oss at vi sover i et herskabelig hus med enorme glassruter og flislagte gulv, og om morgenen våkner vi til lyden av gitarspill.”

Hver natt farget slike nydelige bilder drømmene mine, og på grunn av dem hadde jeg aldri problemer med å få sove, uansett hvor mange harde realiteter jeg hadde møtt i dagens løp.

Min beste lekekamerat var min fetter Carlitos. Helst lekte vi nede ved elvebredden hvor vi moret oss med å forme mudderet til alle tenkelige skikkelser og ting. Iblant, da vi ennå var for små til å bli flau over vår nakenhet og elva var dyp nok til å nå oss til livet, kledde vi oss nakne og dekket kroppen med lag på lag av mudder til det var umulig å vite hvem som var jenta og hvem som var gutten. Hvis vi støtte på noen vi kjente, oppfordret vi dem til å gjette, og så lo vi hysterisk og hoppet ned i elva for å vaske oss rene og bevise hvor feil de hadde tatt.

Jeg lurte ofte på hvordan det kom til å være når Carlitos vokste opp og ble en mann. Ville han oppføre seg som sin utro far eller andre menn i landsbyen som banket opp konene sine? Det virket helt usannsynlig at den søte, elskelige Carlitos noensinne kunne bli sånn, og det slo meg at om jeg noen gang skulle håpe på å bli gift, kunne jeg spare meg ganske mye lidelse ved å gifte meg med ham. Jeg foreslo dette for Carlitos, som syntes det var en god idé, akkurat som jeg hadde regnet med, og en ettermiddag etter at vi hadde lekt ved elva, gikk vi til landsbypresten og ba ham vie oss der og da.

”Det skal være meg en ære,” sa han, ”om en ti års tid.”

”Vi vil ikke vente så lenge,” erklærte jeg, og Carlitos tok meg i hånden. Jeg syntes det var fryktelig rørende.

Presten lo, og så betraktet han oss med litt mer alvor. ”Dere er fremdeles for unge til å gifte dere, men jeg vil gi dere en førekteskapelig velsignelse,” sa han, la hånden på våre søleflekkete hoder og mumlet en rask bønn. Det var godt nok for der og da, og Carlitos og jeg løp rundt i dagevis og fortalte alle at vi var mann og kone, til vi gikk lei og fant på en ny lek.

Den eneste mannen mama respekterte, var monsignore Romero. Men alle i landsbyen vår ikke bare respekterte, men høyaktet

ham. Han var erkebiskop i landet vårt, og da borgerkrigen brøt ut, var det mange av hans slag som snudde ryggen til ham, men han snudde aldri ryggen til oss. Han fordømte åpent den volden som fant sted i landsbyer som vår over hele landet. Den gangen trengte folk å høre ham snakke mer enn de trengte å spise, og de stimlet sammen hver gang noen fant en radio som virket. Mama fortalte meg at hun ved å høre på ham lærte at alle mennesker har rett til å leve med verdighet uansett hvor fattige de måtte være, og for å oppnå dette måtte de organisere seg.

Om det var vanskelig for meg å forstå trøbbelet mellom menn og kvinner, var det nesten umulig å begripe det større problemet som omfattet soldater, presidenter og prester. Jeg hadde ikke sett kamphandlinger med egne øyne, men jeg hadde hørt om drapene som fant sted og la merke til at flere unge menn forsvant fra landsbyen. Da jeg spurte mama om det, fortalte hun meg at det var menn som utkjempet kriger, på grunn av sin fysiske styrke og dumdristighet.

Jeg følte meg nesten som en lærling i mystikk, og kunne selv by henne en filosofisk godbit å tygge på: ”Kanskje det er derfor menn noen ganger er slemme mot kvinner – fordi det er de som må ut i krigen.”

Mama så opp fra sytøyet sitt med et kvepp, og øynene var rolige mens hun grunnet på det jeg hadde sagt. Jeg følte at jeg var på terskelen til å annamme den samme forklarelsen som hun var begavet med, men så avviste hun innsikten min ved å riste på hodet. ”Du har snudd det på hodet, *mija*. Det er fordi disse mennene er ondskapsfulle at vi har krig,” sa hun og vendte tilbake til arbeidet.

Mama sa at krigen foregikk overalt rundt oss, så jeg visste at det måtte være sant, men på tross av dette var livet vårt

i landsbyen relativt uforandret. De voksne arbeidet fremdeles på kaffeplantasjene i nærheten, og barna utførte pliktene sine og gikk på skolen. Om kveldene laget kvinnene mat, mens mennene samlet seg på torget for å drikke. Den som kom inn i den lille hytta vår, fant ikke sjelden bordet drapert med overdådige stoffer i klare fiolett- og blåtoner og med intrikate gullbroderier, og kunne høre den bløtt rytmiske lyden av mors symaskin. Bortsett fra sine filosofiske evner var mama også den beste sydamen i mils omkrets, og prestene i omegnen kom alltid til henne med det som måtte repareres.

Min fars eneste forsonende trekk var at han før han forsvant, hadde gitt mor en praktfull symaskin, med fotpedal og et utskåret trekabinett under. Det fascinerte meg hvor blank den var, den svarte maskinen som mor jevnlig polerte med en myk klut, og jeg strøk ofte fingrene over de pene blomstene som var skåret ut i treet på dørene under. Det var den eneste symaskinen i landsbyen, og mor sa at far sikkert hadde stjålet den, men dette lot ikke til å plage henne stort, og hun prøvde aldri å finne dens rettmessige eier.

Det var et under å se den enkle hytta vår full av så strålende farger som skimret med sitt eget hellige lys, og da jeg tok på stoffene, forestilte jeg meg at det måtte være slik det var å røre ved en engel. Jeg følte meg privilegert som fikk dette glimtet bak kulissene av Guds herlighet, og naturligvis var jeg veldig stolt over å ha en mor som ble funnet verdig til å reparere en slik prakt. En av de tingene jeg likte aller best, var å se henne arbeide ved symaskinen mens nålen tappert marsjerte mot sitt mål. Iblant holdt jeg stoffene for henne når hun ba meg om hjelp, og jeg lærte å sy selv, men aldri med hennes presisjon og finesse.

Der hun satt rakrygget i stolen mens hun jobbet så tuppen av den lange, svarte hestehalen så vidt berørte jordgulvet, fortalte

hun meg ofte om drømmen hun hadde om en dag å eie en liten kjoleforretning. ”Folk vil komme fra fjern og nær for å kjøpe de fine klærne jeg lager. Eller så vil de komme for å få sydd om klær når de blir for tykke eller tynne. De vil betale godt for det, og jeg kan spare nok penger til å kjøpe et hus til bare deg og meg. I dette huset skal det være innlagt vann og strøm, og på taket skal det være takstein som ikke klapper når det regner.”

Jeg syntes disse drømmene hørtes vidunderlige ut, og når hun viste meg det utsøkte arbeidet hun gjorde, virket det svært sannsynlig at de ville gå i oppfyllelse en dag.

”Er det dette du ser i fremtiden din, mama?” spurte jeg og håpet at hennes spådomskraft kunne anvendes her også.

Mama ristet bedrøvet på hodet. ”Jeg kan ikke se ting for min egen del. Hvis jeg hadde kunnet det, ville jeg aldri ha satset på faren din. Men selvfølgelig,” sa hun og lyste opp, og så sendte hun meg et av de sjeldne smilene sine, ”uten ham ville jeg ikke hatt deg.”

Når mama var ferdig med reparasjonene, hjalp jeg henne med å brette sammen de lange gevantene og legge dem vekk, alltid nøye med å legge flikene kant i kant og å brette langs sømmen. Dette var ikke lett, siden vi begge var små og måtte stå på hver vår stol for at ikke stoffene skulle sope i gulvet. Så la hun dem i det utskårne kabinettet under symaskinen, som hun forbeholdt det fineste arbeidet. Hun var sikker på at de ikke ville bli støvete der inne, og søskenbarna mine og jeg visste at om vi tuklet med noe i mamas sykabinett, ville straffen være viss og hurtig.

Selv så mye blikktaket vårt skranglet når det regnet, levde jeg lykkelig under det sammen med mama, tía Juana og de fire søskenbarna mine. Livet var vanligvis fredelig, men til

slutt, akkurat som mama hadde forutsagt, fant tía Juana ut at mannen hennes bedro henne, og hun kastet ham ut og sa at hun aldri ville se ham igjen og at selv om han var den siste mannen igjen på hele planeten, ville hun ikke la ham legge en finger på henne. Men likevel, med ujevne mellomrom dukket tío Carlos opp og lå sammen med tía Juana i hengekøyen hennes til hun kastet ham ut igjen.

Vi sov i køyer bak tepper som vi hengte i taket for å skape litt privatliv, og de nettene han var hos oss, hendte det jeg hørte ham og min tía Juana stønne og puste tungt. Hvis det var fullmåne, plirte jeg inn mellom teppene deres og fikk noen glimt av dem med armene og bena viklet om hverandre som om de holdt på med en brytekamp.

”Legg deg og sov, *mija*,” hvisket mama når hun så at jeg spionerte på dem. ”Vil du ha kakerlakkertil å kripe rundt i ørene dine og ut gjennom øynene?”

”Nei, mama.”

”Vel, det er det som skjer med sånne som spionerer.”

Jeg la meg ned i hengekøyen ved siden av henne igjen, like bekymret for tía Juana som jeg var for kakerlakkene. ”Denne gangen tror jeg kanskje de vil drepe hverandre,” hvisket jeg.

”Han vil ikke drepe henne,” svarte mama. ”Det er dette menn og kvinner gjør sammen om kvelden. Det er privat.”

”Hvorfor gjør de dette private?”

”Det er slik de lager barn, og også slik de prøver å glemme dem, om så bare for noen sekunder,” svarte hun og klukket kynisk.

”Jeg forstår ikke, mama. Hvorfor vil de glemme?”

”Det er nok spørsmål nå, *mija*. Legg deg og sov.”

Men noen ganger var det umulig å sove med så mye aktivitet, og en underlig lyd som minnet meg om klaske- og surklelydene Carlitos og jeg laget når vi lekte med den våte sølen ved

elvebredden. Om denne affæren mellom menn og kvinner var aldri så privat, syntes jeg de burde være mye stillere. Og om tía Juana eksploderte og begynte å skrike rasende av full hals om de nye kvinnene han hadde og de andre barna han hadde avlet, var det ingen som sov, ikke engang Carlitos som alle spøkefullt sa kunne sove gjennom et jordskjelv.

Tío Carlos var ikke den sorten mann som banket en kvinne for å kontrollere henne. Når tía Juana kom med sine beskyldninger, hang han i stedet med hodet og nikket som om han var oppriktig skamfull. Så dro han opp i fjellene eller hjem til den andre kvinnen og ble borte i ukevis. Det var mange som syntes han var svak og ikke fortjente respekt på grunn av måten han tolererte tía Juana på. Når det var festivaler der menn samlet seg for å drikke sin *aguardiente* fra små krukker som de sendte mellom seg, var det sjelden han ble invitert til å delta. Likevel var søskenbarna mine alltid gladest når han var hjemme, og jeg må innrømme at selv om han ikke var faren min, hadde også jeg en underlig følelse av helhet de gangene – en følelse av at vi hadde lånt en drøm fra et annet liv og gjort den til vår egen.

I hemmelighet var jeg misunnelig på søskenbarna mine for at de visste hvem som var faren deres. Og uansett hvor bittert mor og tía Juana kritiserte ham etter at han hadde reist, savnet jeg tío Carlos når jeg kom hjem om ettermiddagen og han ikke satt ved bordet eller tok en middagslur i hengekøyen utenfor huset, og jeg forestilte meg at han hadde dratt for å møte faren min dypt inne i fjellene i jungelen. I min fantasi bar begge våpen, og sammen nedkjempet de ondskapen som herjet landet vårt. En dag ville de vende tilbake til landsbyen som helter og gjenreise ikke bare sin egen ære, men alle menns, slik at til og med min mor ikke ville ha noe annet valg enn å ønske dem velkommen hjem. Selvfølgelig var dette ønsketenkning som jeg ikke var villig til å dele med henne.

En natt forandret alt seg. Jeg lå i hengekøyen min da tía Juana kom hjem, heseblesende og så oppløst i gråt at hun nesten ikke greide å snakke. Først tenkte jeg at hun endelig hadde støtt på tío Carlos sammen med hans andre kone og barn. Når hun hadde raserianfallene sine, hadde hun ofte sagt at om dette skjedde, ville hun hakke dem opp med en machete hun alltid bar med seg med dette for øye. Men da jeg hadde lyttet en liten stund, skjønnte jeg at det overhodet ikke var på grunn av tío Carlos hun var ute av seg, men på grunn av krigen. Mama og tía Juana snakket vanligvis lavt med hverandre når vi sov, men denne gangen var deres bestyrrelse for stor og huset vårt for lite til at vi kunne unngå å høre dem.

Tía Juanas stemme skalv da hun gjenfortalte det hun hadde hørt på radioen under møtet i bibelgruppen, nemlig at monsignore Oscar Romero var blitt skutt ned ved alteret i kirken sin rett etter prekenen. Den eneste mannen som var modig nok til å ta til motmæle mot presidenter og generaler og hvem som helst, og offentlig fordømme drapene på de fattigste *campesinos* i landet vårt, var nå død, og det var ingen igjen til å forsvare oss.

Etter at tía Juana hadde fortalt mama alt hun visste, ble det helt stille. Skjelvende krøp jeg ut av hengekøyen og kikket ut bak teppet. Mama satt taus og stirret ut i luften, som om hun kunne se gjennom veggene til hytta vår, gjennom jungelen, over åsene og inn i fremtiden. Tía Juana la hodet på bordet, og den eneste bevegelsen i rommet var parafinlampens flakkende flamme som laget et nifst mønster av skygger og lys i rommet – som om helvetes demoner danset av fryd etter å ha hørt nyheten.

Neste dag da mama og jeg var alene i huset, tømte hun sylimaskinkabinettet. Deretter ga hun meg beskjed om å kripe

inn der. Selv om jeg ikke ante hva hun tenkte på, gjorde jeg som hun sa. Det var trangt, men hvis jeg trykte knærne inntil brystet og bøyde hodet, kunne hun lukke dørene uten for store vanskeligheter.

”Kan du puste?” spurte hun.

”Ja, men jeg sitter ikke godt,” svarte jeg.

”Det gjør ikke noe. Bare du kan puste. Det er det eneste som betyr noe.”

Da jeg spurte hvorfor hun ba meg gjøre dette, svarte hun ikke, men jeg så den samme frykten og resignasjonen i øynene hennes som jeg hadde sett da hun fikk høre om monsignore Romero.

Smerten over mordet på monsignore ble døyvet da vi fikk en ny landsbyprest som kom fra El Salvador. Han snakket også fritt og fikk folk til for en stund å glemme frykten og å tro at livet kunne bli bedre om de ikke overga seg til den. ”Dere har rett til å organisere dere på fredelig vis,” kunne han si, og landsbyboerne jublet. Han kunne smelle neven i prekestolen og rope: ”Politikk må aldri bli viktigere enn det enkelte menneskes liv!”, og landsbyboerne brølte sin tilslutning.

I likhet med de andre prestene kom fader Lucas ofte hjem til oss med syarbeid til mama, og selv om han alltid hadde et smil til meg, syntes jeg han var skummel, og jeg fryktet at hvis jeg så ham for lenge inn i øynene, ville han kunne oppdage min sjels ufullkommenhet i minste grufulle detalj. Han og mama og tía Juana snakket mye sammen, og med deres hjelp begynte han å organisere folkemøter. Noen varte til lenge etter at jeg og søskenbarna mine hadde lagt oss. Da de voksne kom tilbake til huset, var de alltid i godt humør, men jeg ønsket at disse møtene skulle ta slutt, eller at i hvert fall mama ville holde seg hjemme hos meg. Da jeg ba henne slutte å gå dit,

ga hun meg et strengt blikk. ”Vi må være tapre, *mija*. Det er bare sånn vi kan overleve denne krigen som er rundt oss på alle kanter.”

Alt dette snakket om mot og organisering og en ny orden ga liten mening for meg. Jeg visste at jeg aldri ville bli like tapper som moren min. Selv var jeg en enkel feiging som ikke likte å høre så mange historier om død og martyrer. De vekket ikke annet enn frykt i hjertet mitt. For første gang hadde jeg problemer med å få sove, og hvis jeg drømte noe om natten, handlet det alltid om flukt. Jeg løp kilometervis inn i den blågrønne jungelen som kledde fjellene rundt oss. Gjennom mørket løp jeg, hinsides frykten og behovet for tapperhet og motstandskraft og årvåkenhet, dit hvor det bare er fred.

En natt ble jeg vekket av nifse ul. Det var ikke uvanlig å høre omstreifende hunder om natten, og noen ganger til og med coyoter som kalte på hverandre i fjellene, men denne ulingen var annerledes, som om dyrene kom fra et sted bakenfor jungelen og omringet oss. Det fikk meg til å sette meg opp i hengekøyen og høre nøyere etter. Moren min var også våken, og hun spisset ørene mot denne gåtefulle lyden. Hun hvisket til meg så de andre ikke skulle høre. ”Legg deg og sov, *mija*, det er bare hundene. De må være ekstra sultne i natt.” Jeg gjorde som jeg ble bedt om, men jeg våknet flere ganger i løpet av natten, og hver gang jeg så på ansiktet til mor, var øynene hennes åpne.

Svært tidlig neste morgen, før solen sto opp, var det stor oppstandelse i landsbyen. En gjeng soldater fra Nasjonalgarden hadde kommet, og de krevde at alle måtte stille opp på torget. De som ikke adlød, ville bli skutt på stedet. Søskenbarna mine begynte å klynke og pile rundt, mens *tía Juana* vimset rundt og bjeffet ordre. Carlitos dyttet til skulderen min da han kledde på seg, for å få meg i gang, men jeg var for skrekkslagen til

å gå ut av hengekøyen, og jeg ventet på instruksjoner fra min egen mor.

Tía Juana samlet sammen flokken sin og forsvant ut døren. Før hun gikk, snudde hun seg mot mor, som ennå ikke hadde gjort noe for å forberede seg på å gå, og sa: ”For én gangs skyld, gjør som du blir bedt om, Maria. Ikke vær tåpelig.”

Jeg gjorde meg klar til å kripe ut av hengekøyen og følge etter dem ut da moren min stanset meg med en hånd på skulderen min. Uten ett ord leide hun meg til symaskinkabinettet, og jeg så de nydelige prestekjolene som hun hadde reparert, ligge på jordgulvet. Jeg begynte å skjelve av frykt. ”Tenk deg, *mija*,” sa hun. ”La oss forestille oss at vi er fugler og at vi har funnet et sted å hvile. Her vil du være trygg til jeg kommer og henter deg.”

Da jeg så mor inn i øynene, ble rabalderet ute svakere, og til slutt kunne jeg overhodet ikke oppfatte det. Jeg hørte bare stemmen hennes, som var mild og døyvet redselen min. Jeg krøp inn i kabinettet som hun holdt åpent for meg, krøkte meg sammen og trakk knærne opp mot brystet. Da hun lukket dørene, stakk jeg hånden ut for å stoppe henne og sa: ”Mama, jeg er redd for å være alene. Jeg vil være sammen med deg og de andre. Men aller mest vil jeg være hos deg.”

”Jeg vil alltid være hos deg, *mija*,” sa hun. ”Nå må du være stille. Uansett hva du hører, må du ikke komme ut av det lille redet ditt før jeg kommer og henter deg.”

”Og når vil du komme og hente meg?” spurte jeg.

”Snart,” sa hun. ”Veldig snart.” Så lukket hun dørene og slengte prestekappene over symaskinen. Jeg hørte skrittene hennes da hun løp ut av døren og bort til torget.

Jeg vet ikke hvor lenge jeg ventet, kanskje en time, kanskje to. Snart begynte ryggen min å verke, og jeg kjente en uutholdelig trang til å strekke ut bena og rette ut nakken, men det falt

meg ikke inn at jeg kunne gå ut av skapet. Jeg skulle vente på mama, som hun hadde gitt beskjed om. Hun ville komme tilbake og hente meg, det tvilte jeg ikke på.

Inne i kabinettet, med kappene drapert over, fikk jeg med meg svært lite av det som foregikk utenfor. Et par skudd lød, men det var alt, og den hektiske aktiviteten lot til å ha lagt seg. Kanskje soldatene hadde dratt og jeg snart ville få lov til å komme ut fra gjemmestedet. Jeg hadde nesten overbevist meg selv om at det var dette som hadde skjedd da jeg kjente grunnen under meg vibrere gjennom skapet, og jeg begynte å skjelve igjen. Noen var på vei mot hytta, men skrittene var ikke lette og kvikke som mors. Det var de tunge, traskende trinnene til en sint soldat. Med ett ble den tynne tredøren sparket opp med sånn kraft at den smalt mot hytteveggen og fikk taket til å skrangle og flere ting til å falle ned fra hylla og bli knust mot gulvet. Hvor mange ganger hadde min fetter Carlitos gjort det samme? Og hvor mange ganger hadde tía Juana gikk ham ris for det?

Jeg lukket øynene og holdt pusten for å forsøke å slutte å skjelve. Jeg forestilte meg at jeg var enda mindre enn jeg var. Jeg var ikke lenger en fuglunge som ventet på at moren skulle komme tilbake, men et egg som ikke kunne puste eller røre på seg eller lage den minste lyd. Gjennom skallet hørte jeg inntrengerens pust dypt nede i strupen hans, gryntene da han rev teppene ned fra taket ett for ett. Utenfor hytta og gjennom den åpne døren hørte jeg soldatene le og komme med hånlige tilrop. De minnet meg om fulle idioter som kastet stein på en løshund og jublet når steinen traff. Jeg skulle aldri komme til å forstå hvordan lidelse og død kunne være så fornøylig, og med det samme piplet en visshet frem fra de mørkeste gjemmer i sjelen min, og jeg ble oppmerksom på de stakkarslige lydene av kvinner og barn, moren min, tante og søskenbarna mine

som gråt, gispet og tryglet for sine liv. Jeg så dem for meg, knelende på den blodige jorden, noen med blikket vendt mot himmelen og andre som stirret rett frem. Ett for ett gjallet skuddene, og de falt over hverandre til ingen sto igjen. Og så hørte jeg en ulende vind blåse gjennom et kaldt, øde landskap uten trær eller fjell eller daler. Og en elv begynte å renne fra såret i hjertet mitt. Den blødde gjennom alt jeg noensinne hadde kjent til, håpet på eller trodd på.

Soldaten sparket stolene og det eneste bordet i hytta over ende, rev hengeskøyene ned av veggene og feide alt av hyllene. Han sendte hele den verdenen jeg kjente, rett i gulvet hvor den gikk i knas. Han knuste restene av livet mitt under støvlene sine, men han la aldri en hånd på symaskinen og kabinettet i hjørnet, som var dekket med kostbare stoffer i purpur og gull.

Han gikk videre til neste hytte, og jeg ble oppslukt av en bitter stillhet.

Jeg vet ikke hvor mye lenger jeg ble sittende i mørket med knærne klemt mot brystet og hodet bøyd inn over hele kroppen. Det kunne ha vært dager, eller kanskje bare noen timer. Det eneste jeg erindrer, er at armer og ben var numne og jeg bare kunne puste kort og overflatisk. Hver gang jeg tenkte på å forlate gjemmestedet, husket jeg det mor hadde sagt. Uansett hva jeg hørte eller hva som skjedde, skulle jeg vente til hun hentet meg. Vi hvisket til hverandre mens vi gynget i hengeskøyen som hang oppspent mellom himmelen og jorden.

”Når kommer du tilbake og henter meg, mama? Hva skal jeg gjøre til du kommer? Hvor er du nå? Hvorfor er du ikke her sammen med meg?”

”Du må være tålmodig, *mija*,” sa hun. ”Og du må huske at jeg alltid vil være hos deg. Alltid.”

Jeg hørte skritt som nærmet seg fra det fjerne og en velkjent stemme, men sansene mine var så i ulage at jeg med det samme ikke greide å plassere lyden som noe menneskelig. Til slutt skjønnte jeg at det var en mann som ropete og lette etter folk. Det var fader Lucas! Kjære fader Lucas! Han hadde reist til San Salvador i noen dager, og nå var han kommet tilbake. Mama hadde helt sikkert ikke ment at jeg skulle gjemme meg for fader Lucas.

Han ropete igjen med bønnfallende, skjelvende stemme. ”Er det noen her?” sa han. ”Hvis du kan høre meg, svar.” Jeg hadde ikke noe sterkere ønske enn å springe ut av kabinettet med begge armene utstrakt, men jeg var bare en klump lammet, sammenklemt masse av kjøtt og ben, og jeg var ikke engang sikker på om øynene mine var åpne eller lukket. Jeg klarte på et vis å vrikke på stortåen og fikk lirket den til kanten av kabinettet. Bevegelsen med tåen fikk foten og ankelen til å løsne, og jeg greide å lage en svak bankelyd som ble høyere og stødigere, men jeg klarte fremdeles ikke å snakke. Strupen hadde lukket seg, og da jeg forsøkte å svare på fader Lucas’ desperate bønn, fikk jeg frem en pipende lyd som ikke engang kunne ha overdøvet en mus. Men mirakuløst nok ble kappene løftet bort fra symaskinen, og dørene til kabinettet gikk langsomt opp. ”Ana, er det deg?” spurte han.

Jeg greide ikke å røre meg, og siden jeg ikke klarte å snakke heller, svarte jeg ham med tankene mine. ”Fader Lucas, jeg har ventet på at mor skulle komme tilbake. Hun ba meg vente på henne uansett hvor lang tid det tok, men jeg tror ikke jeg greier å vente lenger.”

”Gode Guds moder,” utbrøt han, og så stakk han armene inn og trakk meg ut av skapet som om han forløste et barn født med misdannelser som han fant frastøtende. Han holdt meg inn mot brystet, dekket ansiktet mitt med hånden sin og

bar meg ut av hytta, men gjennom glipene mellom fingrene hans fikk jeg glimt av de blodige likene som dekket markene over hele landsbyen. De lå strødd som klesvask som hadde blåst av snoren under et kraftig uvær. En gutt som hadde på seg en enslig hvit tennissko, hadde hendene bundet bak ryggen. Magen var sprettet opp så innvollene tømte seg over bakken hvor han var blitt etterlatt som en skinnende klump av enorme rosa og blå marker. Jeg visste umiddelbart at det var Manolo, for han var den eneste gutten i landsbyen som hadde hvite tennissko, og han var gjenstand for mye misunnelse av den grunn. Jeg knep øynene hardt sammen og klamret meg til fader Lucas. Jeg hadde ikke lenger noe ønske om å se grusomhetene bak fingrene hans, men jeg skulle huske den ene forvridde ankelen og den hvite tennisskoen resten av mitt liv.

Fader Lucas bar meg bortover veien, inn i landsbykirken og ned midtgangen, hvor han la meg ned ved alteret. Han satte seg skjelvende på kne ved siden av meg, og så bet han tennene sammen mens han presset de blodflekkelige hendene mot først sin egen panne, og så min, flere ganger frem og tilbake til begge ansiktene var dekket av blod og skitt. Tårene som strømmet fra fader Lucas' øyne, laget spor nedover kinnene og halsen hans og fuktet kanten på den blodige kragen. ”Moren din sa til meg at hvis noe skulle skje, skulle jeg lete etter deg under kirkens kledebon. Jeg visste ikke hva hun mente, og jeg sa hun ikke skulle være bekymret. Hvordan kunne jeg ta så feil, Ana? Hvordan kunne jeg ta så feil?”

Han snudde seg bort fra meg og vendte ansiktet mot alteret. Han fortsatte å gråte og be en lang stund mens jeg lå sammenkrøket som et foster ved siden av ham.

2

Rødøyd og forvåket kikket Ana på klokken på nattbordet og kvapp da hun så at den snart var åtte. I mer enn to timer hadde hun sittet ubevegelig i den samme stolen, og da hun reiste seg og lente seg over sengen for å se inn i sin elskedes ansikt, hogg en varm smerteiling oppover ryggraden. Hun skjøv tanken på sin egen smerte til side da hun oppdaget at han ikke lenger hvilte komfortabelt. Ørsmå rynker av anstrengelse dannet seg rundt øynene og munnen hans, og hvert åndedrag han tok, var en sag som ble dratt over ribbena. Hun hadde gitt ham smertestillende for noen timer siden, men det var tydelig at virkningen hadde opphørt. Straks han åpnet øynene og var klar nok til å svelge, ville hun gi ham en ny dose. Hun grep etter tablettene i mylderet av pilleglass på nattbordet. Selv om hun holdt nøye orden på dem, dobbeltsjekket hun alltid etikettene for å være på den sikre siden.

Deretter tok hun ut tablettene fra de forskjellige glassene en for en, men lot dem ligge i håndflaten. Hun verket etter å veksle et ord eller to med ham før han ga etter for medisinene, som alltid gjorde ham søvnig.

Tankene vendte tilbake til doktor Farrells prognose. Selv om det bare var to timer siden han hadde kommet med den, var det lenge nok til at det nå virket underlig uvirkelig. Han var utvilsomt en utmerket lege og en kjær venn, men han hadde